
પ્રવચન નં. ૨૯૯ શ્લોક-૧૫૧, ૧૫૨ શનિવાર, ભાદરવા સુદ ૧૦, તા. ૦૧-૦૯-૧૯૭૯

હિન્દી ચાલશે, હિન્દી ભાઈઓ આવ્યા છે. આ દસલક્ષણી પર્વનો છઠ્ઠો દિવસ છે. સુગંધ દસમી કહે છે ને? મૂળ તો સંયમ છે. છઠ્ઠો સંયમ ધર્મ શું છે તે કહે છે. જેનું ચિત્ત જીવોની દયાથી ભીંજાયેલું છે. સંયમ અલૌકિક ચીજ છે, ભગવાન! આહા...! અને ઈર્ષ્યા, ભાષા, એષણા એવી પાંચ સમિતિને પાવન કરનાર છે, એવા મુનિને ષટ્કાયિક જીવોની હિંસાનો, ઇન્દ્રિયોના વિષયોનો ત્યાગ છે. તેને જ ગણધર આદિ દેવ સંયમ કહે છે. આહાહા...!

હવે સંયમ શું ચીજ છે? આચાર્ય કહે છે કે, પ્રથમ તો સંસારરૂપી ગહન વનમાં ભ્રમણ કરતા.. અનાદિ ચોરાશી લાખ યોનિમાં અનંત અનંત અવતાર કર્યા. આહા...! એ ભ્રમણ કરતા પ્રાણીઓને મનુષ્ય થવું જ અત્યંત કઠણ છે. આહાહા...! અનાદિ અનંત સંસાર, નરક, નિગોદના એવા અનંત ભવ કર્યા એમાં અનંતકાળે મનુષ્યપણું મળવું કઠણ છે. છે? પરંતુ કોઈ કારણે મનુષ્યભવ પ્રાપ્ત પણ થઈ જાય તો ઉત્તમ જાતિ મળવી, બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય આદિમાં અવતાર થવો તે પણ દુર્લભ છે. કોઈ પ્રબળ ઉદય યોગે ઉત્તમ જાતિ પણ મળી જાય, અરિહંત ભગવાનના વચનોનું શ્રવણ થવું. ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરદેવ પરમેશ્વર, તેમની વાણી શ્રવણ થવી એ દુર્લભ છે. આહા...! એ પણ મળ્યું, કદાચિત્ તેમનું શ્રવણ પણ સ્વભાવિકપણાએ પ્રાપ્ત થઈ જાય તો સંસારમાં અધિક જીવન મળતું નથી. અધિક જીવન પણ મળે તો સમ્યગ્દર્શન... આયુષ્ય લાંબુ મળે તે પણ દુર્લભ છે અને તેમાં સમ્યગ્દર્શન દુર્લભ છે, પ્રભુ!

આહાહા..!

આત્મા રાગથી ભિન્ન પડી નિજ આત્માનો અનુભવ કરીને પ્રતીતિ કરવી એ સમ્યગ્દર્શન મહાદુર્લભ છે. સમજાણું? સંયમ તો પછી કહેશે. હજી તો સમ્યગ્દર્શન દુર્લભ છે. આહાહા..! ભગવાનઆત્મા ધ્રુવ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, પૂર્ણ આનંદકંદ આત્મા, તેની અંતર સન્મુખ થઈ તેની પ્રતીતિ અને જ્ઞાન અંતરમાં થવા અને તેમાં આત્માના અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ આવવો તેનું નામ સમ્યગ્દર્શન છે. આવી વાત છે, પ્રભુ! તારી બલિહારી છે અંદર, ભાઈ! તારું અંતર સ્વરૂપ ભગવાન અતીન્દ્રિય આનંદનો સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ છે. તેનું સમ્યગ્દર્શન હજી, હોં! ધર્મની પહેલી સીડી, ધર્મની પહેલી શ્રેણી, તે સમ્યગ્દર્શન.

આયુષ્ય લાંબુ મળ્યું, નિરોગતા થઈ, મનુષ્યપણું મળ્યું, સાંભળવા મળ્યું પરંતુ સમ્યગ્દર્શન દુર્લભ ચીજ છે. અનંતકાળમાં પરિભ્રમણ કરતા, ‘મુનિવ્રત ધાર અનંત બૈર ઐવેયક ઉપજાયો પણ આતમજ્ઞાન બિન લેશ સુખ ન પાયો’ ‘છ ઢાળા’માં આવે છે. ‘મુનિવ્રત ધાર...’ દિગંબર મુનિ થઈને અઠ્યાવીસ મૂળગુણ લીધા, હજારો રાણીઓનો ત્યાગ કર્યો. ‘મુનિવ્રત ધાર અનંત બૈર ઐવેયક ઉપજાયો’ ગ્રીવાના સ્થાને ઐવેયક છે. પુરુષાકારે આ બ્રહ્માંડ છે ને? ચૌદ રાજુલોક પુરુષાકારે છે. ગ્રીવામાં-ગ્રીવાના સ્થાનમાં નવ ઐવેયક છે. ત્યાં અનંત વાર ઉપજ્યો. પંચ મહાવ્રત, અઠ્યાવીસ મૂળગુણ પાળીને શુક્લ લેશ્યાથી (ત્યાં ગયો) પણ સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત ન કર્યું. આહા..! ‘આતમજ્ઞાન બિન લેશ સુખ ન પાયા’ આત્મા આનંદ સ્વરૂપ ભગવાન. આહા..!

‘શ્રેણિક’ રાજા ગૃહસ્થાશ્રમમાં રાજમાં હતા છતાં ક્ષાયિક સમકિત હતું. આહા..! એમાં તીર્થંકરગોત્ર બાંધતા હતા પરંતુ નરકનું આયુષ્ય બંધાઈ ગયું હતું એટલે નરકમાં ગયા છે પણ છે ક્ષાયિક સમકિત. આહાહા..! અને ત્યાં પણ સમયે સમયે તીર્થંકરગોત્રનો બંધ કરે છે. નરકમાં પણ. એ સમ્યગ્દર્શનનો પ્રતાપ છે. એ સમ્યગ્દર્શન ભાઈ! કોઈ અલૌકિક ચીજ છે. લોકો બહારથી માને કે અમે દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રને માનીએ છીએ, નવ તત્ત્વના ભેદને માનીએ છીએ, એ સમ્યગ્દર્શન, એ સમ્યગ્દર્શન નહિ.

એ અહીં કહે છે, આહા..! સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થવી અતિ કઠણ છે. સ્વસ્વરૂપ પરમાત્મ સ્વરૂપ અંદર, જિનચંદ્ર ભગવાન જિનચંદ્ર છે. આહાહા..! વીતરાગસ્વરૂપે ભગવાનઆત્મા અંદર બિરાજે છે. તેની સન્મુખ થઈને પરથી વિમુખ થઈ, નિમિત્તથી, સંયોગથી, રાગથી, પર્યાયથી પણ વિમુખ થઈને.. આહા..! અંતર પરમાનંદ સ્વરૂપ પ્રભુ, તેની સન્મુખ થઈને જે પ્રતીતિ-સમ્યગ્દર્શન, અનુભવ થવો એ અપૂર્વ ચીજ છે. એ અનંતકાળમાં પ્રાપ્ત નથી કર્યું. બહારની ક્રિયાકાંડ કરી, દયા ને વ્રત ને તપ ને ભક્તિ, એ તો બધું પુણ્ય છે, રાગ છે. આહાહા..! એ કોઈ ધર્મ નથી, ધર્મનું કારણ પણ નથી. સૂક્ષ્મ વાત છે, ભગવાન! આહાહા..!

અહીંયાં કહે છે કે, અંતર સ્વરૂપ શુદ્ધ ચૈતન્યઘન, પરમાનંદની મૂર્તિ પ્રભુ છે, અંદર એવો અનાદિથી છે. તેની સન્મુખ થઈને સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ (કરવી). કાલે આવ્યું હતું. છેલ્લું કહ્યું હતું, ‘લાલચંદભાઈ’! છેલ્લો વીસમો બોલ. ‘પ્રવચનસાર’ અલિંગગ્રહણનો (વીસમો બોલ). આહા...! ભગવાન! તેં જે ધ્રુવ સ્વરૂપ ભગવાન, ધ્રુવ નિત્યાનંદ પ્રભુ, એ ઉપર જો તારી દષ્ટિ ગઈ તો પર્યાયમાં આનંદ આવ્યા વિના રહે નહિ. આહાહા...! એ અતીન્દ્રિય આનંદની વાત છે, હોં! ઇન્દ્રિયના વિષય તો દુઃખ છે, રાગ છે, ભિખારાવેડા, ભિખારી છે. પરમાંથી મને સુખ મળશે, ઇન્દ્રિયથી, વિષયથી (મને સુખ મળશે એમ માનનાર) ભિખારી છે. ભગવાન! બાદશાહ અંદર આનંદનો નાથ પ્રભુ, આહાહા...! તેની સન્મુખ થયો, ધ્રુવને ધ્યાનમાં લીધો તો પર્યાયમાં આનંદ આવ્યા વિના રહે નહિ. માટે એ ધ્રુવના લક્ષણું ફળ આનંદ છે. આહાહા...! છેલ્લો બોલ એ વાંચ્યો. આહાહા...! શું કહ્યું? પ્રભુ!

આત્મામાં જે સમ્યગ્દર્શન થાય છે, ધ્રુવ ભગવાન નિત્યાનંદ પ્રભુ ધ્રુવ, એ ધ્રુવ ઉપર જ્યારે દષ્ટિ જાય છે ત્યારે પર્યાયમાં આનંદ આવ્યા વિના રહેતો નથી. માટે ત્યાં વીસમા બોલમાં કહ્યું કે, આનંદનો અનુભવ એ આત્મા છે. જે અનાદિથી રાગ અને દ્વેષનો અનુભવ છે એ તો દુઃખનો અનુભવ છે. આહાહા...! ચાહે તો દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના પરિણામનો અનુભવ એ રાગ છે અને દુઃખ છે. અર...ર...ર...! પ્રભુ! માર્ગ જુદા છે, ભાઈ! ત્રણલોકનો નાથ તીર્થંકરદેવનો પોકાર છે. આહા...! કે જેને ધ્રુવ ધ્યાનમાં આવ્યો, જેની દષ્ટિ ધ્રુવ ઉપર આવી તેની પર્યાયમાં આનંદ આવ્યા વિના રહે નહિ, તેથી આનંદ તે આત્મા છે. આહાહા...! રાગ એ આત્મા નહિ, એ તો અનાત્મા છે.

એ અહીંયાં કહે છે કે, સમ્યગ્દર્શન, આહા...! છઠ્ઠો (ધર્મ) છે ને? અહીં આવ્યું છે. સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થવી અતિ કઠણ છે. જો કોઈ પુણ્યના યોગે, આહાહા...! અખંડ નિર્મળ સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ પણ થઈ જાય, અંતરના આલંબનથી.. આહાહા...! જો (સમ્યગ્દર્શન પણ પ્રાપ્ત થઈ જાય) તો સંયમ ધર્મ વિના, સંયમ વિના મુક્તિ નથી. એકલા સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાનથી મુક્તિ નથી. સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા પછી સંયમ વગર સ્વર્ગ અને મોક્ષરૂપી ફળ દેનાર ન થઈ શકે. માટે તે બધાની અપેક્ષાએ સંયમ અતિ પ્રશંસનીય છે. પણ એ સંયમ કોને કહીએ, પ્રભુ! બહારનો ત્યાગ કર્યો એ સંયમ નહિ. આહાહા...! અંતર ભગવાનઆત્માનો અંદરમાં શુદ્ધ અનુભવ થઈને, આનંદનો અનુભવ થઈને સમ્યગ્દર્શન થયું પછી સ્વરૂપમાં લીનતા કરવી. આહાહા...! અતીન્દ્રિય આનંદના ભોજન કરવા, આહાહા...! આવી વાત છે. તેનું નામ ભગવાન સંયમ કહે છે. ‘સંયમ’ શબ્દ પડ્યો છે ને? સંમ્+યમ. સંમ્ એટલે સમ્યગ્દર્શનપૂર્વક, અંતરના અનુભવપૂર્વક. સંમ્ યમ. યમ નામ અંતર લીન થવું. આહાહા...! એવા સંયમધર્મનો, સુગંધ દસમીનો આજે છઠ્ઠો દિવસ છે. દુર્લભ ચીજ છે.

હવે આપણે ચાલતો અધિકાર. ‘સમયસાર’, ૧૫૧મો શ્લોક ચાલ્યો છે, તેનો ભાવાર્થ. ૧૫૧ જે કળશ છે ને કળશ? તેનો ભાવાર્થ. છે? ભાવાર્થ :- ‘જ્ઞાનીને...’ આહાહા...! જેને અતીન્દ્રિય આનંદનો અનુભવ, સ્વાદ આવ્યો એવા ધર્મીને, સમક્રિતીને, જ્ઞાનીને ‘કર્મ તો કરવું જ ઉચિત નથી.’ કોઈ પ્રકારે પરના કાર્ય અને રાગ કરવો એ ઉચિત નથી. આહાહા...! ઝીણી વાત છે, પ્રભુ! આહાહા...! ધર્મીને, ધર્મી એને કહીએ કે જેને અતીન્દ્રિય આનંદનો અંતરમાં સમ્યગ્દર્શનમાં આનંદનો સ્વાદ આવ્યો હોય. આહાહા...! એ ધર્મીને. ધર્મી એટલે દ્રવ્ય સ્વભાવ જે ત્રિકાળ છે તેની અનુભવમાં દષ્ટિ થઈ તે જ્ઞાની, તે ધર્મી (છે). ધર્મી એટલે બાહ્યની ક્રિયાકાંડ કરે ને પૂજા ને ભક્તિ (કરે) માટે ધર્મી છે, એમ નથી. સૂક્ષ્મ વાત છે, ભગવાન! નવમી ત્રૈવેયક અનંતવાર (ગયો). સમ્યગ્દર્શન વિના ક્રિયાકાંડ એવી કરી કે ચામડા ઉતરડીને ખાર છાંટે તોય ક્રોધ ન કરે. પરંતુ સમ્યગ્દર્શન વિના એ નિરર્થક છે. આહાહા...!

અહીં કહે છે, ‘જ્ઞાનીને...’ જેને જ્ઞાનસ્વરૂપ ભગવાનનું જ્ઞાન થયું. જ્ઞાનસ્વરૂપ ભગવાન, જ્ઞાનનો પુંજ, જ્ઞાનનો પુંજ, જ્ઞાનનો ગંજ, જ્ઞાનનો ઢગલો, તેનું જેને સન્મુખ થઈને જ્ઞાન થયું. આહાહા...! શાસ્ત્રજ્ઞાન આદિ થાય એ કંઈ નહિ. આહાહા...! શાસ્ત્રજ્ઞાન થયું એ કંઈ જ્ઞાન નથી. અંતર ભગવાન સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, એ જ્ઞાયકભાવથી ભરેલો પ્રભુ, આહા...! વાતું બહુ આકરી, ભાઈ! એ જ્ઞાયકભાવની અંતરમાં સન્મુખ થઈને પ્રતીતિ કરીને આનંદનો સ્વાદ અંદર આવવો તેનું નામ જ્ઞાની અને ધર્મી કહેવામાં આવે છે.

‘જ્ઞાનીને કર્મ તો કરવું જ ઉચિત નથી.’ તેણે તો રાગ કે, પરનું કાર્ય તો કરી શકતો નથી પણ રાગનું કાર્ય પણ કરવું એને ઉચિત નથી. આહાહા...! ઝીણી વાત છે, પ્રભુ! આહા...! આચાર્યો તો ભગવાન તરીકે બોલાવે છે. ‘સમયસાર’ ૭૨ ગાથા. ભગવાનઆત્મા! આહાહા...! શ્રોતાઓને પોકાર કરીને આચાર્ય એમ બોલાવે છે, ભગવાનઆત્મા. એ પુણ્ય અને પાપના (ભાવ) અશુચિ-મેલ છે તેનાથી ભગવાન ભિન્ન છે. આહાહા...! એ પુણ્ય અને પાપના જે ભાવ છે, દયા, દાનાદિ એ જડ છે. ભગવાન ચૈતન્યનો તેમાં અંશ નથી. અર..ર..ર...! આવી વાતું ભારે આકરી પડે. શુભ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના પરિણામ એ જડ છે. જડનો અર્થ ચૈતન્ય જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવનો તેમાં અંશ નથી. રાગ છે એ તો આંધળો છે. આહાહા...! ભગવાનઆત્મા તો પ્રકાશની મૂર્તિ છે. એ પ્રકાશની મૂર્તિનું ભાન થવું તેને રાગ જે અંધકાર તે કરવો ઉચિત નથી. આહાહા...! ભારે વાત, ભાઈ!

‘જો પરદ્રવ્ય જાણીને પણ તેને ભોગવે...’ રાગાદિ ને પરસ્ત્રી આદિને પરદ્રવ્ય જાણીને ભોગવવાનો ભાવ કરે ‘તો એ યોગ્ય નથી.’ એ ધર્મીને લાયક નથી. આહાહા...! ભોગવવા લાયક તો ભગવાનઆત્મા છે. તેને છોડીને ધર્મી નામ ધરાવીને પર, સ્ત્રી આદિ અને રાગના ભોગમાં સુખ માને તો એ ધર્મી નથી. આહાહા...! બહુ આકરું કામ છે.

જેને ભગવાનઆત્મામાં આનંદ સ્વરૂપનું ભાન (થયું), આનંદનો પુંજ છે એવો અનુભવ

થયો તેને રાગમાં મજા અને બહારમાં મજા દેખાતી નથી. આહા...! ઇન્દ્ર છે, શકેન્દ્ર છે, સમક્રિતી છે, અનુભવી છે, કરોડો અપ્સરાઓ છે પણ (તેમાં) સુખબુદ્ધિ નથી. રાગ આવે છે તો કાળો નાગ જોવે છે. અરે...રે...! અમે આ ક્યાં ચીજ (છીએ)? સમજાણું? નિર્જરાનો અધિકાર છે ને? જેને આત્માનું જ્ઞાન અને અનુભવ થયો તેને રાગની મીઠાશથી રાગ કરવો એ છે નહિ. પરની ક્રિયા, ભોગની તો હોતી નથી પણ રાગનું કરવું એ પણ તેની ઇચ્છાની, અભિલાષાથી રાગને કરવું છે નહિ. આહાહા...! ઝીણી વાત છે, પ્રભુ!

‘પરદ્રવ્યના ભોગવનારને તો જગતમાં ચોર કહેવામાં આવે છે,...’ આહાહા...! શરીર, સ્ત્રી, પૈસા-લક્ષ્મીને ભોગવવા એ તો ચોર છે. પોતાની ચીજને છોડીને પરચીજને ભોગવવી એ તો ચોર છે. અરે...રે...! આ શું પણ? સમજાણું? ‘અન્યાયી કહેવામાં આવે છે.’ આહાહા...! નિજ દ્રવ્ય છોડીને પરદ્રવ્યને ભોગવવા એ અન્યાય ને ચોર કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! અંદર આચાર્યોની ભાષા તો જુઓ! સંતો દિગંબર મુનિઓ આત્માના ધ્યાનમાં મસ્ત છે. વિકલ્પ આવ્યો ને ટીકા થઈ ગઈ. એ વિકલ્પના પણ કર્તા નથી. આહા...! ટીકાની અક્ષરની અવસ્થા છે, તેના તો કર્તા નથી, એ તો જડની પર્યાય છે. આહાહા...! કહે છે, ધર્મીને પરદ્રવ્યને ભોગવવું ખરેખર અન્યાય અને ચોર છે.

‘વળી ઉપભોગથી બંધ કલ્પો નથી...’ સિદ્ધાંતમાં કલ્પું છે કે, જ્ઞાનીને ઉપભોગથી બંધ નથી, ‘તો જ્ઞાની ઇચ્છા વિના પરની બળજોરીથી ઉદયમાં આવેલાને...’ આહાહા...! પોતાની ભાવના નથી પણ રાગ આવ્યો, કર્મના નિમિત્તને વશ થઈને રાગ આવ્યો, આહા...! એ ‘પરની બળજોરીથી ઉદયમાં આવેલાને ભોગવે...’ છે. આહા...! ગદેડા ઉપર બેસાડે અને પછી ચલાવે તો ત્યાં બેસનારને એમાં ખુશી છે? સમજાણું? ‘દિલ્હી’માં કે બીજા કોઈ ગામમાં એવું બન્યું હતું. છોકરો કન્યા પરણવા ગયો, એવા લગ્ન પ્રસંગમાં કન્યાને આવવાનો સમય થયો તો તેણે માગણી કરી કે, આટલા પૈસા, આટલું ફલાણું આટલું આટલું (જોઈશે) અને (સામે) ગરીબ સાધારણ ઘર. હવે આટલી માંગણી કરી તો ગામના જુવાનિયાઓ ગદેડો લાવ્યા, ગદેડો અને તેને બેસાડીને ગામમાં ફેરવ્યો. માળા, ગદેડા જેવા, એની પાસે એટલા પૈસા નથી ને તું માંગે છો. તો એ ગદેડા ઉપર બેઠો એમાં ખુશી હશે? જુવાન છોકરાઓએ કરેલું. આ બન્યું છે. જુવાન છોકરો હતો, બહુ જોર કર્યું કે આટલા પૈસા લાવો, આટલું લાવો, એક હાર્મોનિયમ લાવો, એક ફલાણું લાવો, આટલા પૈસા લાવો, આટલા દાગીના લાવો. હવે ઘર સામાન્ય હતું એમાં આટલી માંગણી (કરી). જુવાનિયાઓએ ભેગા થઈને ગદેડા ઉપર બેસાડ્યો અને ગામમાં ફેરવ્યો. એમ અહીંયાં આત્મામાં અંદર રાગ આવ્યો. આહાહા...! એ ગદેડા ઉપર બેસનાર જેમ રાજી નથી, એમ (જ્ઞાની) રાગને કરવામાં રાજી નથી. સમજાણું? ભાઈ! માર્ગ જુદો છે. આ તો અલોકિક ચીજ છે.

તીર્થંકર જિનેશ્વરદેવ ત્રિલોકનાથ મહાવિદેહમાં બિરાજે છે. પરમાત્મા ‘સીમંધરસ્વામી’

પાંચસો ધનુષનો દેહ છે, કરોડ પૂર્વનું આયુષ્ય છે, ભગવાન બિરાજે છે. આ 'કુંદકુંદાર્ય' ત્યાં ગયા હતા, ત્યાંથી આ સંદેશ લાવ્યા. આહા...! પોતે અનુભવી, સમિકતી મુનિ સંત અંતર આતમજ્ઞાની હતા પણ ત્યાં ગયા હતા તો વિશેષ નિર્મળ જ્ઞાન થયું અને આવીને આ શાસ્ત્ર બનાવ્યા કે ભગવાનનો આ સંદેશ છે. અહીંયાં પણ પતિ કે પિતા બહાર ગયા હોય અને પાછા આવ્યા હોય તો કહે, મારી માટે શું લાવ્યા? એમ ભગવાન પાસે ગયા હતા. તો અહીંના મનુષ્યો કહે છે, પ્રભુ! ત્યાંથી આપ શું લાવ્યા? કે, આ લાવ્યો.

જેને આત્માનો ધર્મ, દષ્ટિ પ્રગટ થઈ તે ધર્મી ભલે ગૃહસ્થાશ્રમમાં હો, ચક્રવર્તીના રાજ હો, આહાહા...! છતાં એ રાગ પોતાની ભાવના વિરુદ્ધ બળજોરીથી આવે છે, પોતાની નબળાઈથી (આવે છે). તે 'બળજોરીથી ઉદયમાં આવેલાને ભોગવે...' છે. 'ત્યાં તેને બંધ કહ્યો નથી.' જ્ઞાનીને રાગ આવે છે, તેનો સ્વામી નથી, તેની મીઠાશ નથી તો તેને બંધ કહ્યો નથી. અલ્પ બંધ અને સ્થિતિ થાય છે તેને ગૌણ કરીને બંધ કહ્યો નથી. આહાહા...! ચૈતન્ય ભગવાન ઉપર આરૂઢ છે, આહાહા...! પૂર્ણાનંદનો નાથ પ્રભુ અંદર આત્મા, એ ચૈતન્યમાં આરૂઢ છે તેને રાગમાં આરૂઢ થવું એ ઠીક પડતું નથી પણ પરાધીનપણે આવે છે, ભોગવે છે (તેની) નિર્જરા થઈ જાય છે. આહાહા...! ઝીણી વાત, બાપુ!

વીતરાગ માર્ગ, જિનેશ્વરમાર્ગ એવો માર્ગ બીજે ક્યાંય છે નહિ. વીતરાગ સિવાય ક્યાંય છે નહિ. બધાએ કલ્પનાથી ધર્મ મનાવ્યો છે. આ તો ત્રણલોકનો નાથ જિનેશ્વર વીતરાગ પરમાત્મા, એમણે ત્રણકાળ ત્રણલોક જોયા અને જેવું વસ્તુનું સ્વરૂપ હતું તેમ જાણ્યું અને તેને કહ્યું. પ્રભુ! જ્યાં સુધી રાગની મીઠાશનો ભાવ તને છે ત્યાં સુધી તું મિથ્યાદષ્ટિ છે. અને રાગથી ભિન્ન નિજ સ્વભાવના આનંદની મીઠાશ આવી તો તેને રાગનો સ્વાદ ઝેર જેવો લાગે છે. આહાહા...! જેણે દૂધપાકનો સ્વાદ લીધો, એને કાળીજીરીનો સ્વાદ.. કાળીજીરી હોય છે ને? કડવી.. કડવી. શું કહે છે? કાળીજીરી કહે છે? કડવી ઝીણી (હોય). તેનો સ્વાદ મીઠો નથી લાગતો. એમ ધર્મીજીવ, જેને આત્માનો અનુભવ અને ધર્મદષ્ટિ થઈ છે, સમ્યગ્દર્શન થયું છે, આહાહા...! અને ન હો તો પ્રથમ એ કરવું, એ છે. સમજાણું?

સમકિતદષ્ટિને સિદ્ધાંતમાં ભોગવે બંધનું કારણ નથી કહ્યું. તેનું કારણ એ છે કે, એ રાગની અંદર ભાવના નથી. રાગ તો બળજોરીથી ઉદયથી આવે છે પણ તેની મીઠાશ નથી, તેની સુખબુદ્ધિ તેમાં નથી, રાગમાં સુખબુદ્ધિ નથી. આહાહા...! 'જો પોતે ઇચ્છાથી ભોગવે...' ઇચ્છા કરીને (ભોગવે), કામાચારી આવ્યું હતું ને? કળશમાં કામાચારી (આવ્યું હતું). ઇચ્છાથી ભોગવે તો તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. 'પોતે અપરાધી...' છે. આહાહા...! 'ત્યાં બંધ કેમ ન થાય?' ઇચ્છાથી, મીઠાશથી રાગને, વિકારને, ભોગવે ભોગવે તો તેને મિથ્યાત્વનો બંધ કેમ ન થાય? આહાહા...! સમજાણું? અને સમ્યગ્દષ્ટિને તો મીઠાશ છે નહિ. નિજ ચૈતન્યની મીઠાશ આગળ રાગની મીઠાશ ઝેર જેવી દેખાય છે, કાળો નાગ આવે ને જેમ ભાગે (તેમ છે). આહા...!

રાગ છે, જ્યાં સુધી વીતરાગ ન થાય તો ધર્મીને પણ રાગ આવે છે, પણ રાગ આવ્યો તો કાળા નાગ જેવો દેખાય છે. અરે..! આ ઝેર, આ શું? મારી ચીજ ભિન્ન છે. તો નિજ ચીજની મીઠાશ આગળ રાગની ભાવનાથી મીઠાશથી ભોગ ભોગવતા નથી. આહાહા..! આવો માર્ગ છે. ૧૫૨. ૧૫૧ (શ્લોક પૂરો) થયો ને? ૧૫૨.

શ્લોક-૧૫૨

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

કર્તારં સ્વફલેન યત્કિલ બલાત્કર્મૈવ નો યોજયેત્
 કુર્વાણઃ ફલલિપ્સુરેવ હિ ફલં પ્રાપ્નોતિ યત્કર્મણઃ ।
 જ્ઞાનં સંસ્તદપાસ્તરાગરચનો નો બધ્યતે કર્મણા
 કુર્વાણોઽપિ હિ કર્મ તત્ફલપરિત્યાગૈકશીલો મુનિઃ ॥૧૫૨॥

હવે આગળની ગાથાની સૂચનારૂપે કાવ્ય કહે છે :-

શ્લોકાર્થ :- [યત્ કિલ કર્મ એવ કર્તારં સ્વફલેન બલાત્ નો યોજયેત્] કર્મ જ તેના કર્તાને પોતાના ફળ સાથે બળજોરીથી જોડતું નથી (કે તું મારા ફળને ભોગવ), [ફલલિપ્સુઃ એવ હિ કુર્વાણઃ કર્મણઃ યત્ ફલં પ્રાપ્નોતિ] *ફળની ઇચ્છાવાળો જ કર્મ કરતો થકો કર્મના ફળને પામે છે; [જ્ઞાનં સન્] માટે જ્ઞાનરૂપે રહેતો અને [તદ્-અપાસ્ત-રાગરચનઃ] જોણે કર્મ પ્રત્યે રાગની રચના દૂર કરી છે એવો [મુનિઃ] મુનિ, [તત્-ફલ-પરિત્યાગ-એક-શીલ] કર્મના ફળના પરિત્યાગરૂપ જ જેનો એક સ્વભાવ છે એવો હોવાથી, [કર્મ કુર્વાણઃ અપિ હિ] કર્મ કરતો છતો પણ [કર્મણા નો બધ્યતે] કર્મથી બંધાતો નથી.

ભાવાર્થ :- કર્મ તો કર્તાને જબરદસ્તીથી પોતાના ફળ સાથે જોડતું નથી પરંતુ જે કર્મને કરતો થકો તેના ફળની ઇચ્છા કરે તે જ તેનું ફળ પામે છે. માટે જે જ્ઞાનરૂપે વર્તે છે અને રાગ વિના કર્મ કરે છે એવો મુનિ કર્મથી બંધાતો નથી. કારણ કે તેને કર્મના ફળની ઇચ્છા નથી. ૧૫૨.

* કર્મનું ફળ એટલે (૧) રંજિત પરિણામ, અથવા તો (૨) સુખ (-રંજિત પરિણામ) ઉત્પન્ન કરનારા આગામી ભોગો.

શ્લોક-૧૫૨ ઉપર પ્રવચન

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

कर्तारं स्वफलेन यत्किल बलात्कर्मेव नो योजयेत्
 कुर्वाणः फललिप्सुरेव हि फलं प्राप्नोति यत्कर्मणः ।
 ज्ञानं संस्तदपास्तरागरचनो नो बध्यते कर्मणा
 कुर्वाणोऽपि हि कर्म तत्फलपरित्यागैकशीलो मुनिः ॥१५२॥

શ્લોકાર્થ :- [યત્ કિલ કર્મ એવ કર્તારં સ્વફલેન બલાત્ નો યોજયેત્] ‘કર્મ જ તેના કર્તાને પોતાના ફળ સાથે બળજોરીથી જોડતું નથી...’ આહાહા...! કર્મનો ઉદય આવ્યો તો તેને બળજોરીથી રાગ કરાવતો નથી. પોતાના પુરુષાર્થની કમી છે તો તેને કારણે રાગ થાય છે, પરથી થતો નથી. આહાહા...! ‘(કે તું મારા ફળને ભોગવ),...’ એમ કર્મ નથી (કહેતા). [ફલલિપ્સુ: એવ હિ કુર્વાણ: કર્મણ: યત્ ફલં પ્રાપ્નોતિ] ‘*ફળની...’ કર્મનું ફળ (એટલે) રંજિત પરિણામ. શું કહે છે? જરી સૂક્ષ્મ વાત છે. રાગનો રસ ચડવો, રાગનો રસ આવવો રાગમાં રંગાઈ જવું એ કર્મનું પરિણામ છે, એ પરિણામ જ્ઞાનીને હોતા નથી. આહાહા...! કર્મનું ફળ રંજિત પરિણામ. છે નીચે? રાગમાં રંગાવું, રંજિત પરિણામ એ ધર્મને હોતા નથી. જેને આત્માનો રંગ ચડ્યો, આહાહા...! ભગવાનઆત્માનો રંગ ચડ્યો તેને રાગનો રંગ હોતો નથી. આહાહા...! એક મ્યાનમાં બે તલવાર રહેતી નથી. આહાહા...! આ તો પ્રથમ હજી સમ્યગ્દર્શનની વાત છે, ભગવાન! સમ્યગ્દર્શન પછી સંયમ તો કોઈ અલૌકિક ચીજ છે. આહાહા...! આ તો અત્યારે તો સમ્યગ્દર્શનના ઠેકાણા નથી. આહાહા...! અને વ્રત ને તપ (કરવા) એ તો બધા એકડા વિનાના મીંડા છે. આહા...!

અહીં તો પ્રથમ કહે છે, પ્રભુ! ‘ફળની ઇચ્છાવાળો જ કર્મ કરતો થકો કર્મના ફળને પામે છે;...’ પણ કર્મના ફળનો અર્થ રાગમાં રંજિત થઈ જવું, રાગનો રંગ ચડવો. આહાહા...! ‘સુખ (–રંજિત પરિણામ) ઉત્પન્ન કરનારા આગામી ભોગો.’ આહા...! મને સુખ થશે, રાગ આવ્યો તો મને સુખ થયું, એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહા...! એ ‘ફળની ઇચ્છાવાળો જ કર્મ કરતો થકો...’ રાગ કરવો એ ફળની ઇચ્છા છે કે તેનું કોઈ ફળ મળે, તેવા ફળની ઇચ્છાવાળાને રાગકર્તા કહેવામાં આવે છે. ‘કર્મના ફળને પામે છે; માટે જ્ઞાનરૂપ રહેતો...’ આત્મા જ્ઞાન અને આનંદરૂપ છે એવી દષ્ટિ સમ્યક્ થઈ તો ધર્મી તો જ્ઞાનરૂપ રહેતો થકો, રાગરૂપ થતો નથી. આહાહા...! અરે...! આવો માર્ગ. એ માર્ગ વીતરાગ જૈન પરમેશ્વરે કહ્યો છે. એવું બીજે

ક્યાંય, બીજા માર્ગમાં છે નહિ. આહા...! એ પામવું અલૌકિક છે, ભાઈ!

કહે છે, 'જેણે કર્મ પ્રત્યે રાગની રચના દૂર કરી છે...' આહાહા...! જ્ઞાનમાં રહેવું, એમ કહ્યું ને? 'જ્ઞાનરૂપ રહેતો...' એટલે શું? શાસ્ત્રજ્ઞાન નહિ. અંદર જ્ઞાનસ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા જ્ઞાતાદષ્ટા, એ જ્ઞાતા-દષ્ટામાં રહેતો થકો. આવી વાતું લોકોને મોંઘી પડે. (એટલે) પછી લોકોએ બહારમાં ચડાવી દીધા. મૂળ ચીજ નહિ ને ચડાવી દીધા, વ્રત કરો ને અપવાસ કરો ને પૂજા કરો, ભક્તિ (કરો) એ ધર્મ. એ તો અનંતવાર કર્યું, પ્રભુ! એ ધર્મ નથી, એ તો રાગની ક્રિયા છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

અહીં તો પરમાત્મ સ્વરૂપ, જેને અંતરદષ્ટિમાં સમ્યગ્દર્શનમાં ભાસ્યું... ઓહો...! નિજ સ્વરૂપમાં જેણે પ્રવેશ કર્યો, અનાદિથી જે રાગમાં પ્રવેશ હતો એ અંતર આનંદસ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા, તેમાં જેણે પ્રવેશ કર્યો, ત્યાં નિવાસ કર્યો.. આહાહા...! જ્ઞાન સ્વભાવમાં તે રહે છે, ધર્મી રાગભાવમાં રહેતા નથી. આહાહા...! આવી વાતું હવે મોંઘી લાગે. બાપુ! માર્ગ તો આ છે, ભાઈ! બીજી રીતે કહેશે તો છેતરાઈ જશે. ભવ ચાલ્યો જશે, પ્રભુ! અને પછી આવો મનુષ્યભવ મળવો મુશ્કેલ છે, નાથ! આહા...!

પ્રભુ! તું કોણ છો? આહાહા...! હું તો જ્ઞાન ને આનંદ સ્વરૂપ, એ જ્ઞાનસ્વભાવ, હોં! એ જ્ઞાનસ્વભાવ (એટલે) શાસ્ત્રનું જ્ઞાન નહિ. અહીં તો જ્ઞાનસ્વભાવ પુંજ. જેમ સાકર ગળપણસ્વરૂપ (છે), એમ ભગવાન જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. જ્ઞાન જેનું રૂપ છે, જ્ઞાન જેનું સ્વરૂપ છે, જ્ઞાન જેનો સ્વભાવ છે, જ્ઞાન જેની શક્તિનું સત્ત્વ છે. સત્ત્વ કેમ કહ્યું? સત્ જે છે તેનું આ જ્ઞાન સત્ત્વ છે. આહાહા...! અરે...રે...! એ ચીજની જેને દષ્ટિ થઈ તો કહે છે, જ્ઞાની તું જ્ઞાનમાં રહે, રાગમાં આવીશ નહિ. આહાહા...! ચોથે ગુણસ્થાને, હોં! સમ્યગ્દષ્ટિ! કહે છે, પ્રભુ! તું જ્ઞાનમૂર્તિ છો ને, નાથ! તો જ્ઞાનનું તને ભાન થયું તેને જ્ઞાનસ્વરૂપ કહ્યું, ત્યાં રહે ને. આહાહા...! આવો ઉપદેશ હવે. હેં? માર્ગ આવો છે, ભાઈ! આહાહા...! એને જ્ઞાનમાં તો પહેલું નક્કી કરવું પડશે કે નહિ? કે, માર્ગ તો આ છે. આહાહા...! એ વિના જન્મ-મરણના ઉદ્ધાર પ્રભુ નહિ થાય. આહા...!

અહીં કહે છે, 'માટે...' માટે શું? જ્ઞાયક સ્વરૂપ ભગવાન આનંદ પ્રભુ, તેની દષ્ટિ થઈ તો તેને ભાવનાથી રાગ કરવો એ છે નહિ. તો રાગનું કરવું છે નહિ તો ક્યાં રહેવું? જ્ઞાનમાં રહે ને. તારું સ્વરૂપ ધામ પડ્યું છે ને. 'સ્વયં જ્યોતિ સુખધામ' ભગવાન સ્વયં જ્યોતિ, ચૈતન્યજ્યોતિ, ચૈતન્યના પૂરના, નૂરના પ્રકાશનો પ્રવાહ પડ્યો છે આખો, ધ્રુવ.. આહા...! ઝીણી વાતું, ભગવાન! આહાહા...! ત્યાં રહેને પ્રભુ! તેં તારું ધામ જોયું છે ને. આહાહા...! જ્ઞાનસ્વરૂપ છું, આનંદસ્વરૂપ છું, અરે...! વીતરાગ સ્વરૂપ છું. આત્મા તો અનાદિથી વીતરાગ સ્વરૂપ છે. આહાહા...! એવા વીતરાગ સ્વરૂપની તને દષ્ટિ થઈને સમકિત થયું તો હવે ત્યાં રહે ને. રાગ આવે ત્યાં ખસી ન જા. રાગની મીઠાશ તને ન હોવી જોઈએ. આહાહા...!

જ્ઞાનમાં રહેવું જો ખસી ગયું.. ખસી ગયો ને શું કહે છે હિન્દીમાં? હટ ગયા.

અમે તો ગુજરાતી છીએ ને. બધું હિન્દુ નથી આવડતું, થોડું થોડું આવડે છે. આહાહા..! અહીં તો શરીરને નેવું વર્ષ થયા, નેવું, સોમાં દસ ઓછા. અમે તો ગુજરાતમાં છીએ, અહીંના છીએ. અહીંયાંથી અગિયાર માઈલ ‘ઉમરાળા’ છે. ત્યાંનો જન્મ છે. અમારી દુકાન ‘પાલેજ’ (છે). આવ્યા છે ને અમારા? ‘હસુ’ ને ‘નટુ’. ‘ભરૂચ’ અને ‘વડોદરા’ વચ્ચે ‘પાલેજ’ છે. દુકાન ત્યાં હતી. દુકાન હતી ત્યાં નવ વર્ષ રહ્યા. હેં?

મુમુક્ષુ :- હવે દુકાન ક્યાં છે?

ઉત્તર :- હવે દુકાન આ છે. પાંચ વર્ષ દુકાન ચલાવી હતી. સત્તર વર્ષથી બાવીસ. સત્રહ કહતે હેં, ક્યા કહતે હેં? એક ઔર સાત. સત્તર વર્ષથી બાવીસ, પાંચ વર્ષ દુકાન ચલાવી. દુકાન છે, આ છોકરાઓ આવ્યા છે, મોટી દુકાન છે. મોટી લાખોની પેદાશ છે, અત્યારે. ધૂળની, પાપની દુકાન છે ઈ. આહા..! આહાહા..!

કહે છે કે, જો તને આત્મજ્ઞાન અને આત્માનું ભાન થયું હોય, પ્રભુ! તો તું આત્માના જ્ઞાનમાં રહે. તું રાગમાં આવીને રાગની મીઠાશ ન કર. આહાહા..! આવો માર્ગ. વીતરાગ. જ્ઞાનમાં વસ. ‘જ્ઞાનરૂપ રહેતો..’ છે ને? જ્ઞાતા-દૃષ્ટાપણે રહેતો થકો. આહા..! કેમકે તારી ચીજ એ જગતચક્ષુ છે. તું તો જગતચક્ષુ-જ્ઞાનસ્વરૂપી છો. તો પરને અને સ્વને જાણવાની તાકાતવાળો તું છો. પરને ભોગવવું એ તારી ચીજમાં છે જ નહિ. આહાહા..! અને પરને કરવું એ પણ તારી ચીજમાં છે નહિ. આહાહા..! અહીં તો હજી સમ્યગ્દર્શનમાં, ચોથા ગુણસ્થાનમાં, આહા..! કહે છે કે, પ્રભુ! તને કર્મના નિમિત્તને વશ થઈને નબળાઈથી, બળજોરીથી કોઈ રાગ આવે તો રાગનો ભોગ ન લેતો. રાગના ભોગનો અર્થ મને રાગનો ભોગ છે, એમ નહિ માનતો. તને તો પ્રભુ! જ્ઞાનનો ભોગ છે ને. આહાહા..! આવી ચીજ માણસને ઝીણી પડે. લોકોને બહારમાં ચડાવી દીધા. આહા..! મૂળ ચીજ એકડા ન મળે ને મીંડા ચડાવી દીધા. આહા..! આ તો સમ્યગ્દર્શન ત્રણલોકનો નાથ કોને કહે છે એની અહીં તો પહેલી વાત છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

‘માટે જ્ઞાનરૂપ રહેતો..’ એટલે? આત્મા જ્ઞાતા-દૃષ્ટા રહે છે એવું તને ભાન તો થયું ત્યારે તો સમ્યગ્દૃષ્ટિ કહેવામાં આવે છે, ત્યારે જ્ઞાની કહેવામાં આવે છે. ભલે ગૃહસ્થાશ્રમમાં હો, પણ હે જ્ઞાની! તું જ્ઞાનમાં રહે. રાગ આવે છે તેની અંદર નહિ ચાલ્યો જતો. રાગની મીઠાશમાં રાગમાં પ્રવેશ નહિ કરતો. આહાહા..! આવી વાતું છે. [તદ્-અપાસ્ત-રાગરચન:] ‘જેણે કર્મ પ્રત્યે રાગની રચના દૂર કરી છે..’ આહાહા..! જ્ઞાનસ્વરૂપી ભગવાન, એક ભજનમાં એવું આવે છે. ‘પ્રભુ તુમ જાણગ રીતિ, સહુ જગત દેખતા હો લાલ..’ હે નાથ! સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર તમે જગતને જુઓ છો. ‘નિજ સત્તાએ શુદ્ધ સહુને પેંખતા હો લાલ..’ પ્રભુ! અમારી સત્તા, અમારું હોવાપણું તેને આપ શુદ્ધ જુઓ છો. આ ભગવાન અંદર છે. ‘પ્રભુ તુમ જાણગ

રીતિ' હે નાથ! તમારા જ્ઞાનમાં અમારી ચીજ આવે છે તો અમારી ચીજને આપ કેવી જુઓ છો? પ્રભુ! આપ તો અમારી ચીજને શુદ્ધ જુઓ છો. રાગ ને પુણ્ય એ અમારા છે નહિ, એમ આપ તો જુઓ છો. આહાહા...! સમજાણું? આવી વાતું, બાપુ! આહા...! સમ્યગ્દર્શન કોઈ અલૌકિક ચીજ છે અને એ વિના બધું નિરર્થક છે. એકડા વિનાના મીંડા, લાખ મીંડા લખે ને એકડો ન હોય તો મીંડાની કાંઈ કિંમત નથી. અને એક એકડો આવે ને પછી મીંડુ ચડે તો દસ થઈ જાય. એમ સમ્યગ્દર્શન પછી જો સ્થિરતા આવી જાય તો સંગ થઈ જાય. સમજાણું? આહા...!

[તદ-અપાસ્ત-રાગરચન:] 'જેણે કર્મ પ્રત્યે રાગની રચના દૂર કરી છે...' આહાહા...! રાગ આવે છે પણ રાગ રચું, તેનાથી દૂર થઈ ગયો છે. આહાહા...! સમજાણું? ધર્મી રાગની રચના કરતા નથી. એ ધર્મી તો જ્ઞાનની રચના કરે છે. આહાહા...! કેમકે આત્મામાં એક વીર્ય ગુણ પડ્યો છે. આત્મામાં વીર્ય નામનો ગુણ છે. આ વીર્ય રેત છે (જેનાથી) દીકરી, દીકરા થાય એ તો જડ છે. આત્મામાં એક વીર્ય નામનો સ્વભાવ, ગુણ છે. એ વીર્યનો ધરનાર ભગવાન, તેની જેને દષ્ટિ અને સમ્યગ્દર્શન થયું તો તેની વીર્યની રચના નિર્મળ પર્યાયની રચના કરે છે. એ રાગની રચના નથી કરતા. આહાહા...!

પુણ્ય-પાપના અધિકારમાં આવ્યું છે ને? કે, જે રાગમાં રહે છે અને રાગથી ખસીને અંદર જતા નથી તે નપુંસક-પાવૈયા-હીજડા છે. શું કહ્યું? કે, જે દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ આદિ રાગ છે તેમાં ટક્યો છે અને તેમાંથી ખસતા નથી, આ બાજુ આવતા નથી, એ નપુંસક છે. કેમકે રાગમાં આત્માની પ્રજા થતી નથી. આહાહા...! જેમ નપુંસકને વીર્ય નથી, નપુંસકને પ્રજા થતી નથી. હીજડા હોય છે ને? પાવૈયા. એમ ભગવાન ત્રિલોકનાથ એમ કહે છે, અંદર તું રાગથી ભિન્નતા નથી કરતો તો નપુંસક છો, પુરુષ નહિ. આહાહા...! પુરુષ તો એને કહીએ, પોતાના ચૈતન્ય સ્વભાવમાં સૂતો, રહેતો 'પુરુષ:' 'પુરુષાર્થસિદ્ધિ ઉપાય'માં આવ્યું છે. પોતાના ચૈતન્ય સ્વભાવમાં સૂવે, રહે તે ચૈતન્ય છે. રાગમાં સૂવે એ તો અચેતન, જડ છે. આહાહા...! આવો માર્ગ. છે?

'જેણે કર્મ પ્રત્યે...' એટલે રાગ. 'રાગની રચના દૂર કરી છે...' આહાહા...! સ્વરૂપ શુદ્ધ ચૈતન્યઘનમાં વીર્ય નામનો એક ગુણ છે, તો સમ્યક્ દષ્ટિમાં જ્યારે આખા દ્રવ્યની દષ્ટિ થઈ તો વીર્યગુણની રચના નિર્મળ પરિણતિ કરે એ તેની રચના છે. રાગની રચના કરે એ વીર્ય નહિ, એ સ્વનું વીર્ય નહિ. આહાહા...! સ્વનું બળ નહિ. આહાહા...! અરે...રે...! આવો વખત. એ કહ્યું ને? ભાષા ટૂંકી છે પણ અંદર ભાવ ઘણા ભર્યા છે. આહા...! એક 'જગત' શબ્દ હો તો 'જગત' શબ્દ ત્રણ અક્ષરનો છે. જ-ગ-ત. કાનોમાત્રા વિના. છતાં જગત એટલે ચૌદ બ્રહ્માંડ આવી જાય. અનંતા સિદ્ધ (આવી જાય). આહા...!

એમ અહીંયાં કહે છે, પ્રભુ! તને નિર્જરા ક્યારે થશે? કે જ્યારે જ્ઞાનસ્વરૂપ

ભગવાનઆત્માનો અનુભવ થયો, ત્યાં રહે, ત્યાંને ત્યાં પ્રયત્નને સ્થાપ. રાગના ભાવમાં તારો પ્રયત્ન ન લઈ જા, તેની રચના કરવામાં તારું વીર્ય નથી. આહાહા...! તારું વીર્ય તો પ્રભુ! તને દ્રવ્યદષ્ટિ થઈ, દ્રવ્યનું જ્ઞાન થયું, દ્રવ્યનો અનુભવ થયો તો તેનું વીર્ય જે છે એ તો શુદ્ધ સ્વરૂપની રચના કરે એ વીર્ય. રાગની રચના કરે એ તારું કાર્ય નહિ. આહાહા...! રાગ આવે છે, ધર્મીને દયા, દાન, વ્રત, પૂજાનો ભાવ આવે છે પણ તેની રચના-આ મારું કાર્ય છે, એમ તે માનતા નથી. આહાહા...! હેયબુદ્ધિએ જાણે છે. શું કહ્યું? એ શુભ ભાવ હેયબુદ્ધિએ જાણે છે. હું રચું અને મારું કાર્ય છે (એમ નહિ). આહાહા...! ભાઈ! આ તો વીતરાગનો માર્ગ અને તેય જન્મ-મરણ રહિત, ચોરાશીના અવતાર રહિત થવાનું સમ્યગ્દર્શન, એ કોઈ અલૌકિક માર્ગ છે. આહાહા...! સમજાણું? શું કહ્યું?

‘અપાસ્ત-રાગરચન:’ રાગની રચનાનો તેણે નાશ કર્યો છે. ‘અપાસ્ત’ છે ને? આહાહા...! ‘અપાસ્ત-રાગરચન:’ સમ્યગ્દષ્ટિ જીવે તો આનંદસ્વરૂપ ભગવાનને જોયો છે, એ આત્માના આનંદથી વિરુદ્ધથી રાગ, તેની રચનાથી તો તે દૂર છે. આત્માની શાંતિ અને આનંદની રચનામાં એ તો પડ્યો છે. આહાહા...! આવો માર્ગ હવે. [જ્ઞાન સન્] છે ને? જ્ઞાનમાં રહે. ચૈતન્યસ્વરૂપ ભગવાન જ્ઞાનસ્વરૂપમાં રહે તો સમ્યગ્દષ્ટિ કહેવામાં આવે છે. રાગમાં આવી જાય અને રાગ મારી ચીજ છે (એમ જો માને તો) મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા...! કેમકે ભગવાનઆત્મામાં અનંત ગુણ છે. એ દરેક ગુણ પવિત્ર છે. અનંતાઅનંત ગુણ છે તે પવિત્ર છે. તો એ પવિત્રતાનો જે સ્વામી થયો એ અપવિત્ર એવા રાગનો સ્વામી કેમ થાય? જે પવિત્રની રચના કરનારું સમ્યગ્દર્શન થયું.. આહાહા...! એ અપવિત્ર એવા રાગની રચનાથી દૂર છે. ‘અપાસ્ત’ આહાહા...! શું સંતોની વાણી!

જાગ રે જાગ નાથ! ચૈતન્યમૂર્તિ પ્રભુ તું છો ને! એમ કહે છે. રાગમાં સૂતો છો એ આત્મામાં જાગે છે. રાગમાં સૂતા છે નામ રાગનો સ્વામી થતો નથી એ આત્માનો સ્વામી થાય છે. આહાહા...! અને જે આત્મામાં જાગૃત થઈને સૂવે છે તે રાગમાં સૂવે છે. રાગ મારો નહિ. આહાહા...! જેમ શરીર પોતાનું નથી તેમ રાગ પણ પોતાનો નથી. રાગ તો આસ્રવતત્ત્વ છે. દયા, દાન પુણ્ય આસ્રવતત્ત્વ છે. હિંસા, જૂઠ, ચોરી, વિષય એ પાપ આસ્રવતત્ત્વ છે તો એ તત્ત્વ જ્ઞાયકતત્ત્વથી તો ભિન્ન છે. નહિતર નવ નામ કેમ પડ્યા? જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આસ્રવ, સંવર, નિર્જરા, બંધ અને મોક્ષ. નવ તત્ત્વ છે ને? નવ (નામ) કેમ પડ્યા? આહાહા...! સમજાણું? આવી વાતું હવે. બાપુ! તારી ઘરની વાતું જુદી જાત છે. ભાઈ! આહાહા...!

એ વ્રતનો વિકલ્પ ઉઠે તો પણ કહે છે, ત્યાં એ રચનાની મીઠાશમાં નહિ જતો. એ તારી ચીજ નથી. આહાહા...! ભગવાનની ભક્તિનો ભાવ આવે છે પણ તેની રચનામાં એ મારું કાર્ય છે એમ જાતો નહિ. આહાહા...! શ્લોકમાં ઘણી ગંભીરતા ભરી છે. નિર્જરા છે

ને, નિર્જરા. આહાહા..! 'જેણે કર્મ પ્રત્યે...' એટલે રાગનું કાર્ય. 'રાગની રચના દૂર કરી છે એવો મુનિ...' મુનિની પ્રધાનતાથી કથન છે, બાકી સમ્યગ્દષ્ટિ (પણ ગૌણપણે આવી જાય છે). કળશટીકાકાર તો જ્યાં મુનિ (શબ્દ) આવે ત્યાં સમકિતી જ (અર્થ) કરે છે. આ 'કળશટીકા'. કેટલામો છે આ? ૧૫૨. આ ૧૫૨, લ્યો. મુનિ. આણે અર્થ કર્યો છે, ભાઈ! 'રાજમલ' ટીકાકાર છે. શુદ્ધ સ્વરૂપ અનુભવે બિરાજમાન સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ. આ કળશટીકા છે. 'રાજમલ જિનધર્મી, જિનધર્મ કા મર્મી' 'બનારસીદાસ' કહે છે, 'બનારસીદાસ' 'સમયસાર નાટક' કરનાર, એમણે લખ્યું છે. મુનિની વ્યાખ્યા કરી છે. શુદ્ધ સ્વરૂપ અનુભવે. શુદ્ધ સ્વરૂપ અનુભવે બિરાજમાન, આહાહા..! એવો સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ. આ ૧૫૨ શ્લોકનો અર્થ છે. મોટું આખું ભર્યું છે. બધું જોયું છે. આહાહા..! શું કહ્યું?

જો તને આત્માનું જ્ઞાન થયું હોય, આત્માનું જ્ઞાન, સમ્યગ્દર્શન થયું, (જો) ન થયું તો રાગમાં એકતા છે, એ તો અનાદિ કાળથી છે, એ તો મિથ્યાત્વ ભાવ છે અને સંસારમાં રખડવાનો ભાવ છે, પણ તને રાગથી ભિન્ન જ્ઞાનસ્વરૂપ ભગવાનઆત્માનું ભાન થયું હોય, સમ્યગ્દર્શન થયું, જ્ઞાન થયું, જ્ઞાનનું જ્ઞાન થયું, જ્ઞાનીનું જ્ઞાન થયું, આત્માનું જ્ઞાન થયું.. આહા..! તો હવે ત્યાં રહે ને. એ તારું ધામ છે, તારું સ્થળ છે. આહાહા..! સમજાણું? આહા..!

પહેલા નહોતું કહ્યું એક ફેરી? નાટકમાં આવતું. એને એ ખબર નહિ હોય. એ..ઈ..! 'હસમુખ'! તારો જન્મ ક્યાં હતો (એ વખતે). (સંવત) ૧૯૬૪ની સાલની વાત છે, ૧૯૬૪માં અઢાર વર્ષની ઉંમર હતી. ૧૯૪૬માં જન્મ છે. ૧૮ વર્ષની ઉંમર. માલ લેવા 'વડોદરા' ગયા હતા. માલ લેવા જાતો ને. 'મુંબઈ', 'સુરત' બધે જતા. તો 'વડોદરા' માલ લેવા ગયા હતા. અઢાર વર્ષની ઉંમરની વાત છે. ૭૨ વર્ષ પહેલાની વાત છે. એ 'અનસૂયા'નું નાટક હતું. 'ભરૂચ'ને કાંઠે 'નર્મદા' નદી છે ને? એ 'નર્મદા' અને 'અનસૂયા' બે બહેનો હતા. એનું મોટું નાટક હતું. દિવસે માલ લીધો અને રાત્રે ગયા. 'અનસૂયા'નું નાટક જોતા, એ બાઈને પુત્ર નહોતો, એ બાઈ સ્વર્ગમાં જાતી હતી તો સ્વર્ગે ના પાડી. એ લોકોમાં છે ને? 'અપુત્રસ્ય ગતિનાસ્તિ' પુત્ર ન હોય એને ગતિ ન હોય. એ એ લોકોનું-વેદનું. ત્યાં નાટકમાં એવું હતું. બાઈ કહે છે, મારે કરવું શું? નીચે હોય એને વર. બ્રાહ્મણને પરણી. એને થયું છોકરું. છોકરાને સૂવડાવતી. આહાહા..! તે દિ'ની વાત યાદ છે. ૭૨ વર્ષ સીત્તર ને બે.

બેટા! તું નિર્વિકલ્પો છો. પ્રભુ! નાટકમાં આમ પાડતા હતા. શુદ્ધોસી, બુદ્ધોસી. પ્રભુ! તું શુદ્ધ ચૈતન્યઘન છે. બુદ્ધોસી-જ્ઞાનસ્વરૂપ છો. એમ કહેતી હતી, લ્યો! નાટકમાં આમ પાડતા હતા. અહીં તો અત્યારે સંપ્રદાયમાં એ વાત રહી નહિ. બહાર કરો, આ કરો, આ કરો, આ કરો.. એ..ઈ..! 'કાંતિભાઈ'! શેઠ છે ને ત્યાં? પણ અત્યારે તો મૂકીને આવ્યા છે, બરાબર ધામા નાખ્યા છે.

મુમુક્ષુ :- સાંભળવા ક્યાં મળે છે?

ઉત્તર :- બાપા! શું કહીએ? ભાઈ! અરે...! બીજે નથી એમ કહેવું લાજ આવે એવું છે. આહાહા...! માર્ગ તો આ છે.

કહે છે કે, પ્રભુ! તે તારી ચીજને જાણી હોય અને તારી ચીજ આનંદનો તને અનુભવ થયો, તને સમ્યગ્દર્શન થયું અને સમ્યગ્દર્શનની સાથે તેનું જ્ઞાન પણ થયું તો પ્રભુ! હવે તું જ્ઞાનમાં રહેજે, હોં! ન્યાંથી નીકળીને રાગની રચનામાં જાઈશ નહિ. રાગ આવશે, પણ રાગની મીઠાશની રચનામાં જઈશ નહિ. આહાહા...! ‘ચેતનજી’! આવી વાતું છે. આહા...!

તે દિ’ તો બાર આનાની ટિકિટ લીધી હતી અને બાર આનાની ચોપડી (લીધી હતી). પહેલેથી મારી ટેવ કે, ભાઈ! તમે શું કહો છો એ સમજ્યા વિના અમારે સંભળાય નહિ નાટકમાં તો તમારી બાર આનાની ચોપડી લાવો. તમે શું બોલો છો, (ઇ ખબર પડે). (સંવત) ૧૯૬૪ની વાત છે. ૭૨ વર્ષ પહેલા. (અત્યારે) ૮૦ થયા. અઢાર વર્ષની ઉંમર. એમાં એમ બોલે, બેટા! ભગવાનઆત્મા! તું તો શુદ્ધ છો ને, નાથ! બુદ્ધોસી! તું જ્ઞાનનો પિંડ છો, રાગ તારી ચીજ નહિ. આહાહા...! એલા! અન્યમતિના નાટકમાં આવું પાડતા. અહીં તો સંપ્રદાયમાં એને કહેવા જાય કે, તું શુદ્ધ, બુદ્ધ છો. રાગ તારો નહિ. (તો કહે), અરે...! એ તો એકાંત થઈ ગયું.

મુમુક્ષુ :- એ બ્રાહ્મણનું છે.

ઉત્તર :- સાચી વાત. આહાહા...! એ વખતે બાઈ બોલતી હતી. અરે...! ભાઈ! આત્મા તો ભગવાન જ છે, પણ ભાન કરે તો.

(‘સમયસાર’) ૭૨ ગાથામાં આવ્યું, ભગવાનઆત્મા! એમ આચાર્યે કહ્યું છે. ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ અને ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’. આ ‘કુંદકુંદાચાર્ય’, ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’. ભગવાનઆત્મા! પુણ્ય અને પાપ અશુચિ છે. પુણ્ય અને પાપના ભાવ મેલ છે. પ્રભુ! તું તો જ્ઞાનનો સાગર છો ને! નિર્મળ જ્ઞાન. આહાહા...! એમ ભેદ બતાવ્યો. વખત થઈ ગયો. આહા...! અહીં તો એ કહેવું છે કે, જ્ઞાનમાં રહે. જો તને આત્માનું ભાન થયું છે તો જે ચીજ છે તેમાં દષ્ટિ રાખ. રાગની રચનામાં નહિ જા. વિશેષ કહેશે...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

પોતાની પાછળ વિકરાળ વાઘ ઝપટું મારતો દોડતો આવતો હોય તો પોતે કેવી દોટ મૂકે! એ વિસામો ખાવા ઊભો રહેતો હશે? એમ આ કાળ ઝપટું મારતો ચાલ્યો આવે છે અને અંદર કામ કરવાના ઘણા છે એમ એને લાગવું જોઈએ.

આત્મધર્મ અંક-૫, જાન્યુઆરી-૨૦૦૮